

3. Gegel G. V. *Filosofia prava*. Per. s nem.: Red. i sost. D. A. Kerimov i V. S. Nersesjanc; Avt. vstup. st. i primech. V. S. Nersesjanc. – M.: Mysl, 1990. – 524 s.

4. Zablockyi V. *Sekularizacija // Filosofskij encyklopedychnyj slovnyk / NAN Ukrainy, In-t filosofii im. G. S. Skovorody; redkol.: V. I. Shynkaruk (golova)*. – K.: Abrys, 2002. – S.574.

5. Lushch U. *Fenomen sekularizacii: nablyzhenia do transcendentnogo / Uliana Lushch*. – Lviv: Litopys, 2016. – 240 s.

6. Marks K. *K evrejskomu voprosu. // Marks K. Jengel's F. Sochinenija. Izdanie vtoroje. [per. s nem.]*. – M.: Politizdat, 1955. – T.1. – S.382–413.

7. Rormozer G. *Krizis liberalizma / G. Rormozer; [per. s nem. A. A. Frenkin]*. – Moskva: Institut Filosofii RAN, 1996. – 298 s.

8. Habermas Ju. *Vera i znanie [Elektronij resurs] / Jurgen Habermas*. – 2001. – Rezhim dostupu: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Haberm/Ver_Znan.php.

9. Habermas Ju. *Dialektika sekularizacii. O razume i religii / Ju. Habermas, J. Ratsinger (Benedikt XVI); [per. s nem. V. Vitkovskij; red. O. Karpova]*. – M.: Biblejsko-bogoslovskij institut sv. apostola Andreja, 2006. – 112 s.

Kryshchal A. B., postgraduate student, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych), acryshchal@gmail.com

Worldly and religious in the treatment of the state: secularisation in the western world

The article is dedicated to the impact of the process of transforming the role of religion in western societies on various aspects of human life. Particular attention is paid to the influence of secularisation in its different senses on the statehood's treatment and the legitimacy of power. The origins of the concept of secularisation, its key features are considered. A review of changing the understanding process of secularisation in the context of the historical process and within the framework of various philosophical concepts, in particular, in the teachings of O. Comte, L. Feuerbach, G. Hegel, K. Marx, K. Schmidt and K. Levit. Within the framework of the article, the author paid attention to the issues of the secularisation concept origins, its various definitions and criticism of its appropriateness. The main topic of the article is changing the role of religion in society, desacralization of the origin of the state theory and interpretation of statehood within the framework of the concept of post-secularism. Attention is drawn to certain social transformations associated with secularisation in the western world. The pluralism of public opinion, as a phenomenon typical in the post-secular society and the problems that are inherent in it, is emphasised.

Keywords: secularization, origin of the state, post-secularity.

* * *

УДК 261.7

Мокієнко М. М.,

старший науковий співробітник,
Центр дослідження релігії НПУ
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
mokienko9@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ П'ЯТИДЕСЯТИЦЬКОЇ МІСІЙНОЇ ЕКЛЕЗИОЛОГІЇ

Досліджуються сучасні тенденції розвитку п'ятидесятицької місії еклезиології у порівнянні з попередніми формами теорій про місію та церкву, що існували на початках цього руху. Встановлено, що визначальними для п'ятидесятицької місії еклезиології стали нарративи новозавітної книги Дій Апостолів. При цьому еклезиологічна теорія спільноти залежить від тріадологічного бачення спільнотності. Також церковна спільнота мислиться як носій пневматологічних якостей та суб'єкт зустрічі із Словом. Місія Церкви осмислюється як інтегральна частина місії Бога, загальної діяльності Трійці щодо дарування причетності до Божественного життя. У цілому п'ятидесятицька місійна еклезиологія розвивається у напрямку подолання суб'єктивізму та примітивізму у напрямку до творення об'єктивістських та інтерсуб'єктивних теорій місії та місії еклезиології. Виявлено, що п'ятидесятицька місійна еклезиологія мала екуменічні засади при власному виникненні та має екуменічні інтенції сьогодні.

Ключові слова: сучасна теологія, місія, еклезиологія, п'ятидесятицький рух, тріадологія.

П'ятидесятицький рух – надзвичайно динамічна складова сучасного християнства. Сьогодні його послідовники є найбільшою християнською спільнотою після католицизму, і перевершують за чисельністю всі інші форми протестантизму, взяті разом. За останнє століття цей рух зріс з нуля до принаймні півмільярда прихильників. Його дивовижне зростання, духовна жвавість і спроможність адаптуватися до місцевих ситуацій актуалізують необхідність дослідження п'ятидесятицького розуміння місії та церкви, виявлення ролі цих поглядів для практик руху.

Аналіз вихідних місійно–еклезиологічних постулатів руху вже був здійснений [18], сьогодні назріла необхідність дослідження сучасних тенденцій розвитку п'ятидесятицької місійної еклезиології, що і є метою статті.

Поєднання місії та еклезиології в контексті руху хрещених Святим Духом виглядає логічним кроком. Це пов'язано не лише з популярними нині спробами налагодити діалог між систематичним богослов'ям та місіонерськими дисциплінами, а перш за все, з природою п'ятидесятицького руху. На думку представника Бірмінгемської школи вивчення п'ятидесятицтва Е. Лорда, якщо в фокусі дослідження знаходиться еклезиологія її не можна розглядати з п'ятидесятицької перспективи без обговорення впливу місії. Дослідник робить висновок: «Не повинно бути можливим відділити еклезиологію та місію, – вся еклезиологія має бути натхнена місією, а будь-яка місія має бути церковною» [9, р. 13]. Хоча останній елемент викликає дискусію, розгляд п'ятидесятицтва на стику місіології та еклезиології є надзвичайно актуальним.

Академічне вивчення п'ятидесятицтва навіть для Заходу є доволі новим явищем для богослов'я, адже перше покоління досвідчених теологів серед самих учасників руху, у протилежність історикам та біблеїстам, з'явилося лише на початку 1990-х років. До цього п'ятидесятичники, як правило, були настільки зайняті своєю практичною місіонерською діяльністю та євангелізацією, що вони не турбували себе написанням місіонерських трактатів, а тим більше, академічних богословських досліджень. За словами В. Керкінена, «вони були більше «діячами», ніж «мислителями». Замість богословських трактатів, вони виготовляли брошури. Замість того, щоб розмірковувати про доктрину Святого Духа, вони покладаються на Його надприродну динаміку» [6, р. 37]. Для вітчизняного виміру дослідження п'ятидесятицтва, спроба осмислити його місійно–еклезиологічні трансформації є взагалі новою через порушену радянським атеїстичним експериментом тяглість розвитку руху. Лише сьогодні українські лідери та богослови різних п'ятидесятицьких об'єднань починають свідомо створювати власну теологію місії та ставлять питання про її співвідношення із еклезиологією. Відмітимо, що ці процеси ще не осмислені у критичній літературі.

Як зазначає вже згаданий В. Керкінен: «П'ятидесятичники дивовижно мало написали про еклезиологію» [7, р. 73]. Останнє пов'язане зі складністю генези руху. П'ятидесятицтво з'являється на межі XIX–XX ст. як об'єднання глобальних течій «волонтаристського» християнства – тобто як неформальне об'єднання християн і громад, підхід до церкви яких ґрунтувався на демократичному,

децентрализованому русі низових членів, які поділяли неінституціональний, але харизматичний досвід». На думку Ш. Кліфтона, «використовуючи волонтаристську тенденцію стосовно індивідуалістичних концепцій духовності, а також преміленіалістську наполегливість, не дивно, що еклезіологічне розуміння мало тенденцію бути спонтанним й прагматично орієнтованим» [13, р. 7]. Вихідні місійно–еклезіологічні постулати руху завдячують діяльності засновників п'ятидесятництва Чарльза Пархама, Уільяма Сеймура та Місії на Азуза–стріт у Лос–Анжелесі. Ч. Пархам пропонував своїм послідовникам вбачати прямий зв'язок між відновленням дару говоріння на інших мовах і Другим пришествям Христа. На його думку, дякуючи хрещенню в Дусі всі ті віруючі, які заговорять на мовах, отримують особливий інструментарій, необхідний для того, щоб виконати Боже Доручення по всесвітній евангелізації напередодні кінця часів [19, с. 298].

Подальший розвиток місії пов'язаний з вченням лідера пробудження на Азуза–стріт в Лос–Анжелесі У. Сеймуром, який від вчення «місіонерських мов», апелюючи до евангелізаційної практики, яка в рідких випадках підтверджувала ксенолалічне розуміння Пархама. Водночас, У. Сеймур поділяв погляд Ч. Пархама на евангелізацію як частину певного уніфікованого досвіду Святого Духа. Головним результатом діяльності Сеймура стало натхнення та направлення великої кількості місіонерів з Лос–Анжелесу по всьому світу, а ранній місіологічний концепт хрещених Святим Духом зводився до тези Сеймура «йти та прикладати всі старання задля порятунку людей» [19, с. 13]. Такий доволі простий концепт вкупі з безпосередністю п'ятидесятницької проповіді, акцентом на ознаки та чудеса, а також здатністю руху до адаптації в країнах «Третього світу» забезпечив п'ятидесятництво безпрецедентне зростання у першій половині ХХ ст.

Вчення про Церкву не займало центрального місця в п'ятидесятництві. Більшість п'ятидесятницьких рухів на стадії генези почали існувати як місіонерські інститути, тому говорити про контури ранньої п'ятидесятницької еклезіології поза межами місії доволі складно. Католик Пол Лі, знаний аналітик п'ятидесятництва, зазначає: «Якщо п'ятидесятництво – це рух, то корисно чи правомірно взагалі говорити про еклезіологію?» [7, р. 72–73]. П'ятидесятники були так зайняті поширенням «добрих новин» про свіже злиття Духа «в останні дні», сфокусувавшись на своїй готовності, через особисту зміну та відновлення, таким чином вважаючи яку–небудь еклезіологічну рефлексію доволі недоречною чи другорядною. А. Андерсон пояснює своєрідне ігнорування еклезіологією наступним чином: «П'ятидесятники проповідували Євангеліє з метою закладення фундаменту церкви, що стало центральною особливістю всієї місіонерської діяльності п'ятидесятників. П'ятидесятницькі церкви були місіонерськими за своєю природою, й дихотомія між «церквою» та «місією», яка так довго завдавала проблеми іншим церквам, просто не існувала для цього руху. Це «центральне питання місіології» явно було «сильною позицією в п'ятидесятництві» й займало центральне місце в його існуванні» [2, р. 37].

На думку фінського дослідника В. Керкінена, своєрідність п'ятидесятницької теології, яка є визначаль-

ною для її еклезіології, може характеризуватися за допомогою поняття «суцільна евангелізація», що включає п'ять теологічних постулатів: виправдання вірою у Христа; освячення через віру як другим чітко вираженим проявом Божого благословення; зцілення тіла, потенціал якого закладений для усіх у викупленні; гостре есхатологічне очікування (преміленіанізм); хрещення Святим Духом з ознакою інших мов. Останній постулат виявився найбільш відмінною рисою п'ятидесятницької ідентичності. В. Керкінен натякає, що до зазначених п'яти позицій можна додати ще одну, яка значно змінить еклезіологічні конфігурації, а саме: пророча діяльність усіх віруючих як додаток до всезагального священства. Дослідник не впевнений чи можна зазначеними рисами вичерпати п'ятидесятницьку своєрідність у її впливі на формування еклезіологічної ідентичності, а лише стверджує перевагу практикуючої харизматичної діяльності в п'ятидесятництві над дискурсивною теологією [7, р. 71].

Враховуючи практичну направленість ранньої п'ятидесятницької місійної еклезіології, перші спроби осмислення та систематизації цієї тематики потребували «зовнішньої» допомоги. Тому, в середині ХХ ст. п'ятидесятники скористалися класичною працею англійського місіонера в Китаї Р. Аллана «Місіонерські методи: святого Павла чи наші?» [1], що була перший раз видана ще в 1912 році. Аналізуючи цю та інші його праці про взаємозв'язок між Духом та місією, В. Керкінен вбачає мету Аллана у виробленні «місіонерської пневматології» [6, р. 41]. Аллан називає Святого Духа «керівником та натхненником місіонерської роботи», вказуючи, що «особистий, активний Дух працює не тільки в нас як місіонерах, а й на всіх з ким ми маємо справу, й в усіх, які прийняли Його» [6, р. 42]. За словами У. Холенвегера, Аллан «не знаючи цього, здійснив величезний вплив на думки й дії п'ятидесятницьких місій» [4, р. 330]. Особливо це помітно в працях досвідченого п'ятидесятницького місіонера та плідного автора М. Ходжеса. Саме він вперше почав формулювати дистинктивну п'ятидесятницьку місіологію. У 1950 році М. Ходжес поставив просте питання: «Яка основна складність місіонерської роботи в країнах Третього світу?» та дав власну відповідь: «Тому що місіонери поводяться з людьми як з безвідповідальними дітьми; вони тримають будівельне риштування по завершенні будівництва, щоб дім не впав» [20, с. 19]. Наслідуючи приклад Пархама та інших ранніх п'ятидесятницьких місіонерів, Ходжес актуалізував місіологічні приклади з книги Дій Апостолів. Засновуючись на цих прикладах, він довів необхідність місіонерської спрямованості діяльності церкви до краю землі, а також уповноваження Духа для її служіння та місії в різних контекстах. На індивідуальному рівні всі люди, у тому числі й номінальні християни, повинні бути приведені до емпіричного пізнання Євангелії та «до живого спілкування в Дусі Святому». На колективному рівні, головне завдання християнської місії полягає у тому, щоб заснувати самопоширювані, самокеровані та самофінансовані місцеві громади та місіонерські організації [20, с. 24]. У своїх роботах М. Ходжес розвиває ідею «національної» (місцевої, природної) церкви головними рисами якої є сформована, керована та удосконалена місцевим керівництвом спільнота з богослужінням на

рідній мові та максимальним врахуванням власних культурних традицій. При цьому, іноземним місіонерам Ходжес відводить роль засновників, а в подальшому консультантів таких громад [20, с. 128].

Ще однією знаковою фігурою у формуванні п'ятидесятницької місіології став місіонер Асамблеї Божої П. Помервіл. У своїй праці «Третя сила в місіях» [12] він зауважив, що нестача наголосу на праці Святого Духа у протестантській місіонерській діяльності зумовлена раціоналістичним впливом протестантського схоластицизму та «над-ідентифікацію» Духа з написаним Словом. На думки богослова, саме п'ятидесятництво зуміло звільнитися від цього раціоналістичного впливу дякуючи акценту прикладі церкви, як вона зображена у Діях Святих Апостолів. П. Помервіл стверджує, що покора Великому Дорученню з Мт. 28:18–20 не є головною мотивуючою силою для місії. Святий Дух, що зійшов у День П'ятидесятниці, є місіонерським Духом, а Церква, яка наповнена Духом, є місіонерським співтовариством, а свідочтво церкви є «звільненням внутрішньої рухаючої сили». Але це був не лише колективний досвід Духа, а й індивідуальний, завдяки якому кожен християнин став ключем до розвитку й поширенню Ранньої Церкви. Отже, Помервіл підкреслює центральну роль хрещення Духом Святим та його супроводжуючу рушійну силу для п'ятидесятницької місіонерської діяльності.

Видатним аналітиком п'ятидесятницького руху другої половини ХХ ст. став швейцарський вчений Бірмінгемського університету У. Холенвеггер. У своїх класичних працях він прагне осмислити парадигму визначення своєрідності п'ятидесятництва, що окреслює основні теологічні параметри руху. До специфічних аспектів, які ідентифікують п'ятидесятництво У. Холенвеггер відносить наступні: акцент на усному аспекті літургії; богословське і євангелізаційне звернення у формі розповіді; максимальна участь співтовариства на рівнях роздумів, молитви і ухвалення рішення; включення мрії і бачення в особисті і суспільні форми духовності, так, щоб мрії функціонували як види зображень індивідуума і колективу; практикування таких відносин між тілом і розумом, під час яких відбувається взаємний обмін досвідами тіла і розуму, де самим незвичайним застосуванням є функція зцілення молитвою [4, р. 246].

Така широка ідентичність п'ятидесятництва зумовлена акцентом Холенвеггера на первісну та автентичну сутність руху, яку він вбачає у «чорній теології» У. Сеймура, що сповнена єкуменічних та міжрелігійних перспектив. На думку дослідника, п'ятидесятники мають переглянути своє ставлення до нехристиянських культур та релігій, особливо в країнах Третього світу. Він припускає, що п'ятидесятники їх «захопили й трансформували», проте нарікає, що вони не повилилися відповідно до єкуменічного бачення Сеймура [3]. Холенвеггер виправдовує п'ятидесятницький плюралізм апелюючи до богословської неоднорідності християнства I ст. Автор закликає відкинути побоювання стосовно синкретизму (мовляв, християнський світ й, зокрема, п'ятидесятництво користуються багатьма ідеями та звичаями язичницького минулого) й замість традиційної «агресивної євангелізації» пропонує «діалогічний євангелізм» як біблійну модель місіонерської діяльності,

завдяки якій п'ятидесятники зможуть щось дізнатися від тих, кого вони євангелізують, як колись Петро змінив світогляд завдяки своїй зустрічі з Корнилієм (Дії Ап. 10) [14, р. 249]. Зрештою, метою Холенвеггера є допомогти п'ятидесятникам захиститися від того, щоб втратити їх первісне єкуменічне бачення місіонерської проповіді та діяльності, і, можливо, навіть сприяти його відновленню в сучасних, значно більш складніших, умовах.

На думку В. Керкінена, сучасний етап розвитку актуалізованої теми в самому п'ятидесятництві розпочався з видання збірника «Покликані та уповноважені: п'ятидесятницький погляд на глобальну місію» в 1991 р., який засвідчив перш за все місіологічний потенціал у галузі пневматології Нового Заповіту [6, с. 39–40]. Невдовзі з'являється чимало екзегетичних праць в яких, на підставі інтерпретації Євангелія від Луки та Дій Святих Апостолів, злиття Духа Святого в день П'ятидесятниці ототожнюється з перенесенням місії Ісуса на Церкву. Одним з таких авторів став голландський місіолог Д. Джонгніл. Серед основних його тез виділяємо наступні:

– Походження місії. Святий Дух посилається Отцем і Сином маючи Божественне та месіанське призначення, що проявляється в динамічній місії громад та їх членів.

– Церква розуміється як рух посланий Духом у світ. Звідси, місія вже не є завданням Церкви, але скоріше Церква є місіонерською в своїй сутності.

– Інструментами для місії як руху Святого Духа є дари та плоди місіонерського Духу. Ігнорування плодами, яке часто траплялося в п'ятидесятницькій історії є небезпечним, бо сама по собі харизма не може замінити характер [5].

У 1990-х роках п'ятидесятницька еклезіологічна саморефлексія набула нової якості. П'ятидесятницькі академічні журнали (насамперед, «Pneuma» та «Journal of Pentecostal Theology») рясніють актуалізованими еклезіологічними питаннями й спробами їх методологізації. З доби раннього п'ятидесятництва, в зазначених дослідженнях зберігається фокус на місцевій церкві як на спільноті, що живе у Дусі. Однак цей аспект доповнюється інтересом до питань єдності та єкуменізму, а також акцентами на зв'язках між церквою і світом через холістичну місію і контекстуалізацію. Також прослідковується є бажання розвивати пневматологічну у тринітарну основу для еклезіології, виходячи із потреб у все новій контекстуалізації.

Так, на думку відомого п'ятидесятницького автора С. Ланда, Святий Дух формує спільноти, що є своєрідними місіонерськими братствами з гострим есхатологічним очікуванням. Дослідник доводить, що переживання такої спільноти інтегруються у християнські «якості», які мотивують серця до дії й сформовані п'ятидесятницькими біблійними переконаннями та практиками. Співчуття і мужність – це ті якості, які характеризують досвід ранніх п'ятидесятницьких спільнот. Вони також пов'язані з ідеєю Церкви, що характеризується вірою, святістю та силою. Ці якості особливо поєднуються в п'ятидесятницькому досвіді молитви й народжують свідочтво місіонерської за своєю природою церкви [8, р. 23–25].

Значно ширше розуміння місійної еклезіології запропонував К. Піннок. Він зосереджується на двох основних новозавітніх подіях духовного помазання:

хрещення Ісуса й хрещення церкви в день П'ятидесятниці. Вказані хрещальні події вказують на очікуваний прихід Царства Божого й ілюструють його реалізацію у сьогоднішній Церкві, як помазаного Ісусом Глашатая. Церква розглядається як спілкування («койнонія») тих, хто помазаний і покликаний сповіщати Царство. Сповідання Христа, як свідство під час хрещення, спонукає віруючих до «койнонії» з Божими людьми, яка відображає тринітарну спільність. «Койнонія» як спільнота і спілкування твориться за взірцем Трійці як спільноти та спілкування. Твориться із людей, які безпосередньо зустріли Бога. Центральне місце у хрещенні займає помазання, яке приносить участь в Божественному житті. Оскільки Христос є таїнством Бога, то і Церква є таїнством Христа, що розділяє його життя, смерть і воскресіння. Таїнство євхаристії відновлює участь церкви у Божественному житті, а духовні дари демонструють реальність Божої присутності та влади у Церкві. Це також вказує на місію Церкви, яка розглядається як участь у служінні Христа і у роботі Духа в справі трансформації всього світу [11, р. 14].

Серед кола сучасних євангельських еклезиологів з п'ятидесятницьким корінням вирізняється М. Вольф. Розвиваючи тринітарні постулати свого вчителя Ю. Мольтмана, дослідник поміщає власну еклезиологічну рефлексію в своєрідний богословський діалог з найвпливовішими концепціями Церкви в католицькому й православному середовищах. Для М. Вольфа, Трійця слугує реальністю, яка визначає кожну грань життя Церкви, а сама Церква виступає передчуттям есхатологічного зібрання усього Божого народу, який неможливо обмежити інституціями чи ієрархіями. При цьому, справжність Церкви визначається присутністю Святого Духа, Який забезпечує присутність Христа в кожній помісній спільноті. Критикуючи ієрархічні еклезиологічні історичних церков, М. Вольф критично реагує й на індивідуалізм у Вільних церквах. Він бачить спільноту як своєрідний баланс між індивідуалізмом та ієрархічними структурами (між «одним» і «багатьма») [17, с. 176]. Прагнучи витримати своєрідне напруження між цими полярностями, М. Вольф актуалізує питання щодо духовних дарів всередині спільноти як таких, що дані на користь усій Церкві (1 Кор. 13:87), що передбачає гостру потребу відкритості кожної спільноти для спілкування з іншими християнськими спільнотами з метою звершення місії Церкви як цілого.

На переконання окремих вчених [9, р. 65], найбільш «п'ятидесятницькою» еклезиологією на даному етапі розвитку теології є концепція А. Йонга «Дух–Слово–Спільнота». Ця триада у викладі малайзійського пастора та вченого потребує окремого дослідження. В контексті нашого аналітичного огляду, хотілося лише підкреслити, що основні положення концепції витікають, подібно як і у М. Вольфа, з перихоретичного тринітаризму. Коли А. Йонг говорить про «Дух», він фокусується на моменті практики, досвіду та інтерпретації, стверджуючи, що Бог являє себе через наш суб'єктивний досвід, а розуміння має фундаментальне значення для інтерпретації нашого досвіду. Момент «Слова» концентрується на думці та об'єктах, які є вихідними даними для інтерпретації. Особливе значення в цьому аспекті має зустріч з Христом через Писання. Акцент на «Спільноті» фокусується на загальних умовах та традиціях, які формують

прийняті віруючими інтерпретації. До них відносяться різноманітні церковні параметри й теологічні традиції, критично використовувані в теології [16, р. 220] Така методологія веде до поєднання досвіду Духа, сповіщення Слова, діалогу між Спільнотами задля направленості руху зовні. Звідси, ідеалом Йонга є духовна апостольська спільнота, що відповідає апостольському посланню й отримує завдання приєднатися до місії Месії.

Аналітичний огляд п'ятидесятницької місійної еклезиології другої половини ХХ ст., засвідчує її трансформацію в залежності від зміни контексту. Суть цих змін виразилася в переході від еклезиології, заснованої на євангелізмі, до еклезиології, сформованої на холистичному розумінні місії, від спонтанності місійно–церковної рефлексії першої половини ХХ ст. до складних сучасних теологічних конструкцій. Втім, для багатьох п'ятидесятників, що живуть очікуванням духовного пробудження, період «творчого хаосу» в місійно–еклезиологічній царині, попри всі його недоліки, залишається взірцевим, бо на їх думку найбільше відповідає ідентичності Церкви Святого Духа, описаної в Діях Святих Апостолів.

Список використаних джерел

1. Allen R. *Missionary methods: St. Paul's or ours?* / Roland Allen. – Grand Rapids: Eerdmans, 1962. – 179 p.
2. Anderson A. *Towards a Pentecostal Missiology for the Majority World* / Allan Anderson // *Asian Journal of Pentecostal Studies*. – №8:1 (2005). – P.29–47.
3. Hollenweger W. J. *Black Roots of Pentecostalism* / Walter J. Hollenweger // *Pentecostals after a Century: Global Perspectives on a Movement in Transition* / eds. Alan Anderson and Walter J. Hollenweger. – Sheffield: SAP, 1999. – P.33–44.
4. Hollenweger W. J. *Charismatisch–pfnstliches Christentum. Herkunft. Situation. Ökumenische Chancen* / Walter J. Hollenweger. – Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1997. – 520 p.
5. Jongeneel J. *Ecumenical, Evangelical and Pentecostal* / J. Jongeneel // *Charismatic Views on Mission as a Movement of the Holy Spirit in Pentecost, Mission and Ecumenism: Essays on Intercultural Theology* / eds. J. A. B. Jongeneel and others. – Frankfurt am Main: Peter Lang, 1992. – P.231–246.
6. Kärkkäinen V.–M. «Truth on Fire»: Pentecostal Theology of Mission and the challenges of a new Millennium / Veli–Matti Kärkkäinen // *Asian Journal of Pentecostal Studies*. – №3:1 (2000). – P.33–60.
7. Kärkkäinen V.–M. *An Introduction to Ecclesiology: Ecumenical, Historical & Global Perspectives* / Veli–Matti Kärkkäinen. – Downers Grove, Illinois: Inter Varsity Press, 2002. – 238 p.
8. Land S. J. *Pentecostal spirituality: A passion for the kingdom* / Steven J. Land. – Sheffield Academic Press, 1993. – 239 p.
9. Lord A. M. *Network Church: A Pentecostal Ecclesiology Shaped by Mission* / Andrew M. Lord / A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of Doctor of Philosophy. – School of Philosophy, Theology and Religion College of Arts and Law of the University of Birmingham. – 275 p.
10. Moltmann J. *The Spirit of Life: A Universal Affirmation* / Jürgen Moltmann. – Minneapolis: Fortress Press, 1992. – 380 p.
11. Pinnock C. H. *The Recovery of the Holy Spirit in Evangelical Theology* / Clark H. Pinnock // *Journal of Pentecostal Theology* 13, 1 (2004). – P.3–18.
12. Pomerville P. A. *Third Force in Missions: A Pentecostal Contribution to Contemporary Mission Theology* / Paul A. Pomerville. – Peabody: Hendrickson, 1985. – 208 p.
13. Shane C. *Pentecostal churches in transition: analysing the developing ecclesiology of the Assemblies of God in Australia* / Cliton Shane. – Leiden, Boston: Brill, 2009. – 249 p.
14. *Studying Global Pentecostalism. Theories and Methods* / eds Allan Anderson, Michael Bergunder, Andre Droogers, and Cornelis van der Laan. – University of California press Berkeley and Los Angeles, 2010. – 338 p.

15. The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements / eds. Stanley M. Burgess and Eduard M. van der Maas. – Grand Rapids: Zondervan, 2002. – 1278 p.

16. Yong A. Spirit–Word–Community: Theological Hermeneutics in Trinitarian Perspective / Amos Yong. – Eugene: Wipf & Stock, 2002. – 368 p.

17. Вольф М. По подобию Нашему. Церковь как образ Троицы / Мирослав Вольф / пер. с англ. О. Розенберг. – Черкассы: Коллоквиум, 2012. – 424 с. // Vol'f M. Po podobiyu Nashemu. Tserkov' kak obraz Troitsy / Miroslav Vol'f / per. s angl. O. Rozenberg. – Cherkassy: Kollokvium, 2012. – 424 s.

18. Мокієнко М. Місійна еклезиологія в ранньому п'ятидесятництві / М. Мокієнко // Українське релігієзнавство. – К., 2013. – №67. – С.83–91. // Mokiienko M. Misiynna ekleziologiya v rann'omu p'yatydesyatnytstvi / M. Mokiienko // Ukrayins'ke relihiyevnavstvo. – K., 2013. – №67. – S.83–91.

19. Робек С. Азуза–стрит: миссия и пробуждение / Сесил Робек. – Александрия: Ездра, 2011. – 464 с. // Robek S. Azuza–strit: missiya i probuzhdeniye / Sesil Robek. – Aleksandriya: Yezdra, 2011. – 464 s.

20. Ходжес М. Национальная церковь / Мелвин Ходжес. – Спрингфилд, Миссури: Лайф Паблішерс Інтернешнл, 2000. – 151 с. // Khodzhes M. Natsional'naya tserkov / Melvin Khodzhes. – Springfield, Missouri: Layf Publishers Interneshnl, 2000. – 151 s.

Mokienko M. M., senior researcher at the Center for Religion Studies of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), mokienko9@gmail.com

Modern trends in the development of Pentecostal missionary ecclesiology

The article studies modern tendencies in the development of Pentecostal missionary ecclesiology in comparison with the previous forms of theories about mission and church that existed at the beginning of this movement. It is established that the narratives of the New Testament book of the Acts of the Apostles became decisive for Pentecostal missionary ecclesiology. At the same time, the ecclesiological theory of the community depends on the triadologic vision of communality. Also, the church community is conceived as a carrier of pneumatological qualities and subject of meeting with the Word. The mission of the Church is interpreted as an integral part of the mission of God, the general activity of the Trinity about the gift of participation in the Divine life. In general, Pentecostal missionary ecclesiology develops in the direction of overcoming subjectivism and primitivism towards the creation of objectivist and intersubjective theories of mission and missionary ecclesiology. It was revealed that the Pentecostal missionary ecclesiology had an ecumenical basis with its own origin and has ecumenical intentions today.

Keywords: modern theology, mission, ecclesiology, Pentecostal movement, triadology.

* * *

УДК 291.7

Несправа М. В.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
соціальних дисциплін, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ
(Україна, Дніпро), n.nesprava@gmail.com

Три сценарії розвитку ісламу в Європі

Метою даного дослідження є експлікація найбільш впливових в інтелектуальних колах сценаріїв подальшого розвитку ісламу в Європі, а також осмислення цих сценаріїв та їхня систематизація. Задля досягнення цієї мети використовувалися такі методи дослідження, як аналіз, синтез та компаративістика. Як було встановлено, в наявній літературі існує як мінімум три сценарії можливого розвитку подій в Європі в розрізі ісламського питання. Це сценарій успішності ідей мультикультуралізму. Це сценарій можливості «оксамитової» ісламізації Європи. Це сценарій радикальної ісламізації Європи. Як було показано, відмінність третього від другого сценарію полягає не тільки в інтенсивності процесу ісламізації, але і в його характері – в рамках «оксамитового» сценарію ісламізація підтримується корінним європейським населенням, а в рамках радикального варіанту ісламізація відбувається всупереч волі корінного населення. Також було продемонстровано, що у всіх трьох сценаріїв є слабкі місця, на які вказують критики.

Ключові слова: іслам, Європа, релігієзнавство, ісламізація, мультикультуралізм.

Масова міграція мусульман в Європу спричинила значні зміни у сучасному Західному світі. Питання прогнозування подальшого перебігу подій в Європі з урахуванням мусульманського фактору – важливе завдання для сучасних дослідників, котре здатне пролити світло на актуальні події, показавши їхню подальшу перспективу.

Існує чимало авторів, які займаються прогностикою щодо долі ісламу в Європі. Наприклад, це Р. Гайнуддін [3], Ж. Доре [5], Ж. Кепель [14], О. Куропятник [7], О. Кустарев [8], Е. Платті [9], Ф. Плешунов [10], Г. Фуллер [13] та інші. Ці автори розглянули різні сценарії розвитку ситуації в Європі, однак їхні роботи не є систематизаторськими, вони не дають загальної картини наявних можливостей перебігу подій. У нашому дослідженні ми прагнули проаналізувати думки вищенаведених авторів та осмислити їх як певне ціле, виокремивши в цьому масиві теорій магістральні сценарії розвитку ісламу на найближчу перспективу.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб виокремити та систематизувати найбільш опрацьовані авторами та впливові в інтелектуальних колах сценарії розвитку ісламу в Європі. Ми прагнемо показати не тільки аргументацію даних сценаріїв, але й їхні слабкі місця. Для досягнення нашої мети ми будемо використовувати такі методи, як аналіз, синтез та компаративістику.

Не дивлячись на те, що поточні тенденції щодо мусульманського фактору в Європі є наочними, спроби їхнього екстраполювання на недалеке майбутнє не є однозначними. Існують прихильники діаметрально протилежних прогнозів щодо майбутнього Європи в розрізі мусульманського питання. Ми нарахували як мінімум три сценарії подальшого розвитку ісламу в Європі, які мають найбільш впливові позиції в інтелектуальних колах.

Перший сценарій пропонують прихильники ідеї продуктивності ідеології мультикультуралізму. Другий сценарій поділяють теоретики, які переконані у поступовій «оксамитовій» ісламізації Європи. Третій сценарій пророкує радикальну ісламізацію Європи. Розглянемо кожен з цих сценаріїв, зупиняючись на їх вузлових моментах.

Прихильники продуктивності ідей мультикультуралізму вважають, що мирне співжиття мусульманського та не мусульманського населення Європи є цілком можливим без домінування перших чи других. Ці теоретики вважають, що мусульмани не будуть розчинятися в європейському культурному просторі, а зберігатимуть свою ідентичність, що лише допоможе європейським націям у спільній ході до прогресу [1]. Можливість об'єднання зусиль різних культур заради спільної мети – ось центральне місце прогнозів прихильників мультикультуралістичної парадигми. «Прогресивне значення мультикультуралізму полягає в постійному пошуку інтеграційного модусу» – пишуть його прихильники [7, с. 64]. Однак, ця інтеграція полягатиме саме у співжитті, яке буде зберігати усі специфічні особливості даних різних культур. Тут не йдеться про асиміляцію, тут ведуть мову про необхідність культивування різноманітності.

Такі теоретики, як Ж. Кепель вважають, що мусульманські мігранти цілком спроможні безконфліктно жити в Європі, що вони на найближчу перспективу